

NADACE A VEŘEJNÉ KNIHOVNY

Zuzana Ježková

Exkurze do historie

Není už dne, aby se ve sdělovacích prostředcích alespoň jednou neobjevila nějaká nadace. Ať již jde o pozvání některé významné politické osobnosti do České republiky, ať je to kulturní akce, kterou organizuje nadace, nebo pomoc konkrétnímu člověku nebo skupině lidí v jejich těžké životní situaci. Zdá se, že nadace se staly vcelku samozřejmou součástí našeho života. Je to nový úkaz v naší společnosti? Ale vůbec ne. Nadace, tedy zařízení, jimž se uskutečňuje věnování určitého majetku k obecně prospěšnému účelu mají v Čechách velice dlouhou a bohatou tradici. Jejich počátky můžeme vysledovat již ve 14. a 15. století, kdy církve podněcují zakládání nadací pro charitativní ústavy (především nemocnice a různé útulky), v 17. století přibývají tzv. seminární nadace zřizované převážně šlechtickými katolickými rodinami v různých jezuitských kolejiích. Za Rakousko – Uherska byl v českých zemích největší počet nadací ze všech rakouských zemí, koncem 19. století jich bylo v Čechách něco přes tisíc.

I v Československu v letech 1918 – 39 měly nadace velký význam a existoval jich poměrně značný počet. Nejvíce bylo nadací studentských, které podporovaly na studiích středoškoláky a vysokoškoláky ze sociálně slabých rodin.

Socialistickou etapu našich dějin vydržela pouze jediná nadace, a to Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, založena v r. 1904. Institut nadace byl z našeho právního řádu odstraněn v 50. letech pro svou údajnou „zastaralost“. Vrátil se až zákonem č. 103/1990 Sb., kterým byl novelizován hospodářský zákoník (ustanovení, které zde nadace upravuje, je dnes již neplatné).

Nadace – definice, současné legislativní ošetření

Nadace je účelové sdružení majetku založené k obecně prospěšným cílům, zejména za účelem rozvoje duchovních hodnot, ochrany lidských práv nebo jiných humanitních cílů, k ochraně a tvorbě životního prostředí, zachování přírodních hodnot a ochraně kulturních památek. Současná právní

úprava je pouze obecně zakotvena v §20e odst. 2 občanského zákoníku. Zákon o nadacích, který komplexně upravuje problematiku nadací, nebyl ještě parlamentem přijat a k dispozici je pouze vládní návrh zákona.

Ukázalo se, že snadnost, s jakou nám náš právní řád umožňuje zřídit nadaci s jediným omezením (k obecně prospěšným cílům) má i svou druhou stranu – nárůst „prázdných“ nadací (nadace zde není pojímána jako majetek sloužící k rozdělování na nějaký obecně prospěšný účel, ale de facto slouží jako konto, které je teprve naplňováno). Má to však svůj důvod. Nadšenci, kteří zakládali neziskovou organizaci proto, aby sami vyřešili konkrétní problém a nespolehali na stát, jehož řešení se zdálo v nedohlednu nebo těžkopádné, měli výběr z několika málo právních forem: nadace, občanské sdružení, případně s. r. o. Založit nadaci je z toho nejjednodušší. Nyní, kdy zákonem č. 248/1995 Sb. je umožněn vznik nové právní formy – obecně prospěšné společnosti, je zákon o nadacích, který důsledně ošetří celou nadační oblast, značně postrádán samotnými zástupci nadací.

Uvedené skutečnosti je nutno si uvědomit při vyhledávání nadace jako finančního zdroje pro určitou aktivitu. Z počtu asi 4 500 nadací, které jsou v České republice zaregistrovány, je jen velmi málo nadací, které poskytují granty.

Nadace jako zdroj finančních prostředků pro veřejné knihovny

Zájem zahraničí finančně pomáhat České republice v posledním roce prudce klesl a jsou jasné známky toho, že finanční pomoc směřovaná do ČR se velmi brzy přesune dále na východ. Z pohledu západních zemí se stáváme jejich rovnocennými partnery. Dosud působí v ČR dvojí druh zahraniční pomoci neziskovým organizacím (zde včetně knihovnám), přímá pomoc ze zahraničí (zahraniční nadace přímo poskytuje grant žádající organizaci), druhým typem je pomoc nepřímá, zprostředkovaná českou organizací, která administruje finanční pomoc především zahraničních vlád (např. projekty Phare).

Prostředky z českých zdrojů zdaleka nejsou ještě postačující pro financování neziskových aktivit. České firmy, na rozdíl od mnoha zahraničních – především anglosaských – firem (které většinou mají vypracovanou svou strategii sponzorování), ještě ve větší míře nesponzorují. Příspěvky drobných dárců je každý měsíc naplňováno „Konto Bariéry“. Dalším příkladem nadace, která získává finanční prostředky především od domácích dárců je Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové. Nadace jsou také zřizované odkazem majetku soukromou osobou – v minulosti to byl např. Josef Hlávka, nyní tak zřizuje nadaci Václav Havel (Nadace Václava a Olgy Havlových).

V současné době nemá žádná větší nadace ve svém grantovém programu

finanční pomoc veřejným knihovnám, tzn. bylo by velmi obtížné hledat prostředky na provoz knihovny. Vhodnější je adresovat nadacím žádosti o finanční podporu jednotlivých zajímavých akcí knihoven.

Následující krátký seznam má sloužit pouze jako příklad nadací, které knihovny mohou žádat o grant (také u jednotlivých nadací není uváděna celá podporovaná oblast, ale pouze příklad využitelný knihovnami):

Open Society Fund Praha podporuje rozvoj vzdělávání a kultury v ČR, zaměřuje se na podporu intelektuální spolupráce národů střední a východní Evropy, podporuje vydávání nekomerčních titulů a aktivity zaměřené na romskou menšinu.

Pro Helvetia poskytuje finanční prostředky na kulturní projekty, publikace a informační cesty *Konto Bariéry Československé nadace Charty 77* podporuje bezbariérové úpravy budov, ve kterých jsou poskytovány služby široké veřejnosti.

Fond Kanady podporuje programy zaměřené na národnostní menšiny.

European Cultural Foundation věnuje pozornost projektům zabývajícím se kulturní spoluprací mezi východními a západními zeměmi a projektům zaměřeným na kulturní a jazykové menšiny.

The Environmental Partnership for Central Europe finančně podporuje projekty ekologické výchovy veřejnosti, zvláště pak programy organizované ve spolupráci s místní správou a iniciační projekty v oblastech s málo rozvinutým ekologickým hnutím.

Mnohé nadace nepodporují státní (ani obecní) zařízení, nejvhodnější cestou je taková spolupráce s některou nevládní neziskovou organizací (NNO), která by prospívala oběma stranám. To znamená NNO vypracuje projekt, na kterém zajištěním části programu, poskytnutím místností či jinak se účastní také knihovna.

Po r. 1990 ojedinele vznikají také nadace jednotlivých knihoven, většinou se však jedná o legislativní umožnění zřídit konto k podpoře knihovny. Zřizovatelem často bývá i sama knihovna. Financování knihovny prostřednictvím takové nadace nemá velký význam, navíc se nadace v případě přijetí nového zákona o nadacích dostane do problematické situace. Vládní návrh zákona o nadacích určuje jako minimální jmění nadace 200 000 Kč a znemožňuje nadaci podporovat svými prostředky vlastního zřizovatele.

Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací

Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací působí jako výkonná složka Nadace ICN od r. 1993. Jeho posláním je zvýšit funkčnost a možnosti českých neziskových organizací a podpořit tak všechny iniciativy,

které vedou k naplnění představy o zodpovědnosti samotných občanů za sebe sama a za věci kolem sebe.

ICN buduje knihovnu, která shromažďuje literaturu týkající se neziskového sektoru, poskytuje široký informační servis neziskovým organizacím, ale také informuje veřejnost o činnosti neziskového sektoru jako celku i o jednotlivých nevládních neziskových organizacích (NNO). ICN vydává vlastní publikace zaměřené na praxi neziskových organizací, organizuje školení a stáže pro pracovníky NNO, ale také pro pracovníky státního sektoru, kteří mají bezprostřední možnost ovlivnit činnost neziskových organizací. Pořádá setkání i konference neziskových organizací (jak tuzemské, tak mezinárodní), prostřednictvím svých externích spolupracovníků poskytuje individuální odborné konzultace v oblasti práva, účetnictví, fundraisingu (získávání finančních prostředků pro NNO) a managementu.

Spolupráce Informačního centra nadací a jiných neziskových organizací s veřejnými knihovnami

Spolupráce ICN a veřejných knihoven je příkladem projektu výhodného pro obě zúčastněné strany. Cílem je rozšíření informačních služeb spolupracujících knihoven o informace pro neziskový sektor a pokrytí informačních požadavků NNO přímo v jednotlivých regionech. Spolupráce probíhá v několika úrovních. Ta první – základní – je dána smluvně. ICN podepsalo s 28 okresními, nebo většími městskými knihovnami smlouvu o bezúplatné spolupráci. Na základě této smlouvy dostává knihovna pravidelně aktuální informace pro neziskový sektor, Bulletin96 i všechny ostatní publikace, které ICN vydává. Získané informace knihovna zprostředkovává všem zájemcům v rámci BIS.

Tato základní verze spolupráce je s knihovnami individuálně rozvíjena dle potřeb a možností jednotlivých knihoven i ICN. V současnosti hodláme ve třech knihovnách iniciovat a finančně podpořit vytvoření centra služeb neziskovému sektoru s bohatou škálou aktivit. Očekáváme, že tato centra budou udržovat kontakty s NNO v místě a napomáhat jejich kontaktům mezi sebou navzájem i mezi neziskovým sektorem a státní správou. Dalším úkolem bude spoluorganizování společenských akcí k zviditelnění neziskového sektoru v regionu a kontakty s místními podnikateli a zástupci místních podniků, včetně jejich propojení na neziskovou sféru. S pomocí centra též počítáme při organizování seminářů pro NNO v místě. Při zahájení projektu zajistí ICN ve vybrané knihovně kurz týmové spolupráce, která má za cíl vytvořit v knihovně vhodné zázemí pro start nového projektu. Okresní knihovnu v Olomouci, která již nyní svými aktivitami s NNO v regionu přesahuje smluvně zajištěnou spolupráci, jsme pro její umístění, dopravní dostupnost i vzhledem

k personálním předpokladům vybrali jako vhodného účastníka námi podaného projektu. Čeká nás tedy ještě vytipování dalších dvou knihoven. U všech podávaných projektů, až do jejich podpoření vhodným sponzorem, však není jistota realizace. I to patří k financování pomocí grantů nadací. Počítat i s tím, že někde neuspějete, a vědět kam se obrátit dál.

Vraťme se však k tomu, co již probíhá. Pro pracovníky knihoven, kteří poskytují informační služby pro neziskový sektor, připravuje ICN každoročně speciální semináře. Ty nejsou zaměřeny pouze na zvyšování vědomostí těchto pracovníků o neziskovém sektoru, ale také na jejich osobnostní rozvoj. Např. letos byl připraven čtyřdenní seminář na téma komunikační dovednosti, public relations a marketing.

ICN velmi oceňuje rozvíjející se spolupráci s knihovnami a snaží se svými prostředky partnerským knihovnám pomáhat. Ředitelé některých knihoven letos využili nabídky ICN a absolvovali cyklus seminářů připravených speciálně pro ně. Účelem seminářů bylo pomoci ředitelům knihoven vyrovnat se se změněným – tržním – prostředím knihovny. Cyklus se proto skládal z 5 dvoudenních seminářů zaměřených na praktické zvládnutí komunikačních dovedností, řešení konfliktů a zvládnutí stresu, public relations, marketing a fundraising. Finanční spoluúčast knihoven na všech vzdělávacích akcích pořádaných v rámci projektu spolupráce ICN a veřejných knihoven je minimální. V případě seminářů pro pracovníky knihoven poskytujících informace pro neziskový sektor dokonce nese ICN veškeré náklady.

Spolupráce veřejných knihoven a ICN v oblasti poskytování informací pro neziskový sektor je oceňována i v zahraničí jako inspirující a ojedinělé řešení. European Foundation Centre v Bruselu s napětím očekává, jak projekt spolupráce dopadne, aby toto řešení doporučil i pro další země. Doufám, že tím dobrým příkladem zůstaneme. Na úspěšné projekty se i peníze shánějí úspěšně.